

Dick Matena verstript onemanshow van Freek de Jonge in 'De komiek'

'Je moet van Freeks humor houden'

Hij ontving het pakket vorig jaar in de zomer: een bruine, dikke enveloppe met op de achterkant de naam van de bekende afzender. "Ik moest even grijnzen", begint Matena (66). "Hij had het me al eens persoonlijk gevraagd, maar ik wist niet dat hij het zo serieus nam." In de enveloppe zaten enkele dvd's van shows van cabaretier/theatermaker Freek de Jonge. Eentje daarvan was *De komiek* uit 1980, de eerste solovoorstelling waarmee hij Nederland rondtrok. Uniek in zijn eenvoud: de Jonge zwoer met die voorstelling het loss-nummer-cabaret af en vierde de geboorte van een zogenaamde rode-draad-voorstelling. De komiek tastte daarin de grenzen af van het genre, veranderde van toon door de invloed van zijn vader en zijn broertje, startte een tirade tegen de maatschappij en deed daarbij vooral zijn best zijn eigen gevoelens achterwege te laten.

"Goh, ik wist natuurlijk wel wie Freek de Jonge was", begint Matena. "In 1968 trad hij samen met Bram Vermeulen op in de cabaretgroep Neerlands Hoop in Bange Dagen. Dat was absoluut verpletterend, het vervaagde alles wat cabaret toen was in één ruk weg. Het was zo nieuw, zo anders, dat al wie nu als cabaretier op de planken staat, zonder meer schatplichtig is aan wat zij toen deden. In 1979 zijn ze uit mekaar gegaan. Freek ging solo, wat resulteerde in *De komiek*. Nu, zijn andere shows waren me bekend, maar *De komiek* was me ontgaan. Ik had in die periode andere dingen aan mijn hoofd: ik werkte toen voor Heavy Metal (een bekend Amerikaans sf-stripleid, *GDW*), woonde in Spanje en was daardoor iets minder op de hoogte van het reilen en zeilen in Nederland."

Eerlijk, wat was uw eerste reactie op het aanbod van Freek de Jonge na het bekijken van die show?

"Wat een onzin, dacht ik. Hoe komt ie erbij? Maar tegelijkertijd was ik geïnteresseerd door het voorstel, (*grijnzend*) want het was wel afkomstig van Freek de Jonge. We hebben die eerste weken wat heen en weer gedold. Eigenlijk wisten we beiden niet wat ermee aan te vangen. Ik had er nooit ook maar een seconde over nagedacht om een onemanshow te verstrippen. Een toneelstuk, kijk, dat kan dan weer wel. Dat kun je integraal in beeldtaal omzetten omdat het een begin, midden en einde heeft, alsook een verhaal en personages. Maar een onemanshow is een geheel ander medium: nauwelijks te verstrippen of te verfilmen. Misschien dat het net daarom wel leuk klonk (*glimlacht*).

"Maar goed, ik heb dan opnieuw *De komiek* bekeken, zag hoe baanbrekend het was en moest hier en daar ook erg lachen. Nadien ben ik het dan even vergeeten, tot Freek me er opnieuw aan herinnerde. 'Doe je het?'"

De Jonge staat vrijwel alleen op het podium. Uw strip bulkt van de personages. Waarom?

Dick Matena laat opnieuw van zich horen met de verstripping van een onemanshow. Een precedent, meent de auteur. De eerste solovoorstelling van Freek de Jonge bleek naast een van de leukste, ook de moeilijkste opgave uit zijn carrière. 'Of het een strip geworden is? Tja, in ieder geval is er een vermoeden van een verband te bespeuren.'

DOOR GEERT DE WEYER

"De huifkar uit zijn show heb ik gebruikt, net als de acteur die zijn broertje speelt, maar voor de rest was de show nagenoeg leeg. Nu, wat me zo aansprak is de figuur Freek de Jonge, die zo bizar en surrealistisch is.

"Ik heb eerst zijn manuscript opgevraagd, want zowel hij als ik wilde een integrale verstripping. Toen ik die platte tekst kreeg, realiseerde ik me eigenlijk pas hoe moeilijk zo'n show in mekaar steekt. De Jonge heeft interactie met zijn publiek. Hij vraagt bijvoorbeeld aan

iemand uit het publiek hoe hij heet. Het antwoord ligt vast. De reactie ligt ook vast, maar toch is er nog ruimte voor interpretatie. Je ziet dat ook in het manuscript, waar handgeschreven opmerkingen bij vermeld worden die in de loop van de voorstelling ontstaan. Dat soort dingen leverde voor mij een hoop praktische problemen op.

"Ik heb snel begrepen dat ik niet anders kon dan zo'n chaos onder te brengen in een surrealistisch geheel. Freeks teksten horen thuis in een *Alice in Wonderland*-

achtige omgeving. De echte kenners zien ook wel dat ik beïnvloed ben door Victoriaanse illustratoren, zoals John Tenniel, die ook *Alice in Wonderland* heeft geïllustreerd. Het bleek bijna logisch om die richting te kiezen, zeker toen ik besloot al die vreemde randfiguren erbij te creëren. Ontzettend leuk om te tekenen overigens, want ik kon daar mijn zin mee doen. Het was lang geleden dat ik me nog eens zo kon uitleven. Dat gaf me een vrijheid die ik bij de rest van mijn andere strips niet had. Ik vind het

leuk dat er nauwelijks interactie is tussen Freek en de personages rondom hem. Ik zie het een beetje als gebeurtenissen in een droom: er gebeuren allemaal vreemde dingen, maar niemand die het raar vindt. En alleen de personages zelf weten wie ze zijn."

U gaf al eerder aan dat het een moeilijke klus was.

"Naast een van de leukste, was *De komiek* een van de moeilijkste dingen die ik ooit gedaan heb. Maar ik ben er wel trots op: het vergde veel vindingrijkheid, want op zich zit er kop noch staart aan deze show, deze strip.

"Luister, ik zeg dit niet om geforceerd nieuw te doen, maar ik denk dat dit een precedent is. Ik denk niet dat een show of iets soortgelijks al ooit is omgezet in een strip. Dit project was echt zoeken, kijken en vinden. Klinkt behoorlijk stoer, maar ik heb nooit zo geconcentreerd moeten werken. De show van Freek bevat enkel tekst. Verder is er geen sprake van een begin, een midden, een einde. Er zijn zelfs geen hoofdpersonages waar je mee weg kunt. Deze strip kwam slechts pagina per pagina tot leven."

Het vergde veel vindingrijkheid, want op zich zit er kop noch staart aan deze show

Ik hoor de criticasters al mompelen: u hebt het gedaan omdat u de eerste wilde zijn die zo'n genre verstripte.

"Dat is mogelijk, maar dat zal me worst wezen. Je doet wat je moet doen, vind ik. Ik heb dit ook niet voor een speciaal publiek gedaan, zelfs niet voor de Freek de Jongefans. Ach, het moest kennelijk gewoon gedaan worden."

Het blijft een moeilijke strip. Ik begrijp niet alles, en kon niet met alles lachen. Ik ben bang dat ik niet zo'n de Jongefan ben.

"Dat kan, en dat is zeker ook niet erg. Ongetwijfeld is het een moeilijke strip. Hij is zeker niet zo toegankelijk als een gewone strip. Je moet van Freeks humor houden. Die humor bepaalt of je naar zijn shows gaat kijken of niet. Ik hou daar uiteraard van, anders was ik er nooit aan begonnen. Het is zijn bizarre surrealistische aanpak waar ik me in kan vinden. Dat is ook de reden waarom ik zo van Kamagurka hou."

Augustus, 160 p., 24 euro.

FREEK DE JONGE & DICK MATENA
De komiek

Zin van de week Een zin in een boek, of in een reclamefolder, of op een T-shirt, of zelfs op de vuile ruit van een bestelwagen: schrijver Christophe Vekeman staat stil bij de zin die hem de voorbije week het meest heeft getroffen.

Literaire overzichten deugen niet Pierre H. Dubois

Het lang vervlogen BRT-programma *Wie schrijft die blijft* staat heden ten dage te boek als een prima voorbeeld van hoe het niet moet, literatuur op televisie. Ik weet niet precies waarom. Zo bracht eind jaren tachtig Hugo Matthysen er een lied in ten gehore met als refrein de regel 'Wie schrijft die blijft graag hangen in cafés', wat ik in die tijd als erg grappig ervoer, en nu eigenlijk nog altijd. Er zijn in elk geval ergere vormen van humor. Ja, die zijn er, Ka-Boom! nog aan toe.

Los van het programma zelf was *Wie schrijft die blijft* trouwens een erg goede titel, die het aloude gezegde in kwestie moeiteloos wist te relativeren. Iedere kijker had immers -

samen met Matthysen - wel in de gaten dat de uitspraak je reinste nonsens betrof: de man of vrouw die de leuze 'Wie schrijft die blijft' ooit bedacht en/of als eerste neergepend had, was zeer terecht allang vergeten, daar kon en kan elkeen het wel over eens zijn...

Wie schrijft die blijft, en wie pijp rookt heeft het eeuwige leven. Wie schrijft die blijft, en van krabslu krijg je jeuk. Wie schrijft die blijft, en met de wonderbaarlijke Alex Agnew kan je lachen. Of schuilt er, stel je voor, dan toch een zekere waarheid in het befaamde gezegde? De *Snoecks 79*, die ik mij zo-even aangeschaft heb op de rommelmarkt, lijkt het godbetert te suggereren.

Zoals ook nu elk jaar nog steeds het geval is, wordt er in betreffende uitgave ruim-

Toch is - ook en vooral dertig jaar later - zijn stuk bijzonder leerrijk. Want wat blijkt? Wie schrijft die blijft

shoots aandacht geschonken aan de schone letteren. De terugblik op wat er in 1979 zoal

voor ophefmakends is verschenen in het Nederlandstalige gebied, begint met een veront-

FOTO PHOTO NEWS

schuldiging die elke lust tot verder lezen daadkrachtig in de kiem smoort. Over literaire

overzichten, immers, kan volgens schrijver Pierre H. Dubois "weinig of geen goeds worden gezegd en ze voldoen niemand". Hij zegt het net niet letterlijk, maar de verzuchting 'brood op de plank' schemert tussen alle regels door. Toch is - ook en vooral dertig jaar later - zijn stuk bijzonder leerrijk. Want wat blijkt? Wie schrijft die blijft.

De "naar eigen willekeur samengestelde keuze" van Dubois behelst acht boeken, en wel van Jeroen Brouwers, Anton Koolhaas, Jef Geeraerts, Jan Wolkers, Doeschka Meijnsing, Hugo Raes, Harry Mulisch en Paul Snoek. Drie van hen zijn ondertussen dood, maar geen van hen is vergeten. Zelfs Hugo

Raes geniet nog altijd bekendheid, zij het dan - toegegeven - voornamelijk in zijn hoedanigheid van schoolvoorbeeld van een ooit erg populaire en thans compleet vergeten auteur. Maar toch. Zelfs de naam van Pierre H. Dubois zelf zal bij menigeen nog wel een belletje doen tinkelen. Hoe zit dat dus?

De oplossing is natuurlijk eenvoudig: de "naar eigen willekeur samengestelde keuze" van Dubois bestaat geheel en al uit schrijvers die ook in 1979 al veelvuldig gelauwerd of althans beroemd waren. Zo is het gemakkelijk dus. Hoeveel van de schrijvers die hij naliet te vernoemen kennen wij nu nog? Lézen wij nu nog? Nee, ik ga pijp roken.